

ОСОБЛИВОСТІ ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Гришина Н.В.

В статті розглянуто місце і значення інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності. Обґрунтовано необхідність та визначено основні напрями покращення інфраструктурної підтримки підприємництва у вирішенні проблем регіонального розвитку

Постановка проблеми. Розвиток будь-якого сектору національної економіки, в тому числі і малого підприємництва, неможливий без дієвої інфраструктурної підтримки, завдяки якій в регіоні формується певне організаційно-економічне середовище для активізації підприємницької діяльності. З розвитком малого і середнього бізнесу пов'язано вирішення цілого комплексу соціально-економічних завдань, тому його ефективне функціонування стало необхідною передумовою економічної і політичної стабілізації в країні. Проте аналіз стану українського підприємництва свідчить про те, що на сьогодні залишається низка невирішених питань, які з однієї сторони, недостатньо враховують важливість і специфіку підприємництва, а з іншої – його значну привязаність до особливостей розташування. Як раз, від цих факторів залежить пріоритетність у формуванні необхідної інфраструктури. З огляду на це, заслуговують уваги питання покращення інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності на регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним і методологічним питанням формування і розвитку інфраструктури бізнесу присвячено багато праць зарубіжних і вітчизняних дослідників. Науковою розробкою проблеми формування ринкової інфраструктури займалися В. Гринькова, А. Гриценко, В. Соболев та ін.; дослідженням малого підприємництва, його розвитку, територіальної організації – такі вчені, як С.Аржевітін, А.Віленський, З.Варналій, Л.І Воротіна, В.Геєць, В.Герасимчук, Б.Данилишин, М.Долішній, М.Єрмоленко, М.Журавльова, І.Комарницький, О.Кужель, О.Кузьмін, І.Лукінов, А.Мельник, І.Михасюк, В.Міклова, В.Парсяк, М.Пітюлич, С.Реверчук, С.Слава, М.Тимчук, М.Чумаченко, А.Чухно та інші. Проте, проблема формування ефективної системи підтримки функціонування і розвитку підприємницької діяльності як на державному, так і регіональному рівнях потребує подальшого дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності та визначенні напрямів його підвищення у забезпеченні регіонального розвитку.

Викладення основного матеріалу. Активне вивчення проблем інфраструктури в сучасності відновилося у 40-і роки попереднього століття. На сьогодні ще існують суперечливі дані стосовно першості введення терміну «інфраструктура» у науковий обіг. І якщо в середині минулого століття ця категорія ототожнювалася із виробничим обслуговуванням промислового та сільськогосподарського виробництва, то з часом її розуміння трансформувалося у сукупність галузей та видів діяльності, які обслуговують як виробничу, так і невиробничу сфери економіки [11]. На наш погляд, доцільно застосовувати комплексний підхід до вивчення цього поняття, згідно з яким під інфраструктурою слід розуміти сукупність галузей та підгалузей, основними функціями яких є виробничі послуги і забезпечення економічного обігу в національній економіці. Інфраструктура має компоненту та територіальну структуру, тобто різним регіонам властиві певні особливості у співвідношенні соціальної та виробничої інфраструктури. Це обумовлено рівнем економічного розвитку, територіально-природними умовами, регіональною спеціалізацією та іншими факторами. Важливу роль при цьому має конфігурація інфраструктурного комплексу, яка визначається принаймні двома основними характеристиками: місцезрештування об'єкта та географія обслуговування [6]. В цілому, роль і значення інфраструктури у регіональному розвитку полягає у наступному:

- інфраструктура сприяє протіканню основних виробничо-господарських та соціально-економічних процесів об'єктів регіонального розвитку та обумовлює їх форму та зміст:

- інфраструктура виступає передумовою та засобом встановлення просторових (міжрегіональних) зв'язків;
- інфраструктура сприяє трансформації існуючих та появі нових об'єктів господарювання;
- розвиток інфраструктурних об'єктів сприятиме згладжуванню соціально-економічних відмінностей між окремими регіонами, тощо.

Отже, інфраструктура являється невід'ємною структурною одиницею господарського комплексу регіону, яка забезпечує створення загальних умов для ефективного функціонування та розвитку усіх його сфер і видів діяльності, зокрема і підприємницької.

Аналітичне дослідження сучасного стану підприємницької діяльності як в Україні, так і в окремих регіонах свідчить про те, що підприємництво ще не стало рушійною силою їх економічного розвитку (табл.1) [9].

Таблиця 1

Дослідження сучасного стану підприємницької діяльності в Україні за
2008-2010 р.р.

Показники малого підприємництва	2008р.	2009р.	2010р.	Темп росту %
Україна				
Кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	609	661	464	-23,81
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб:				
- усього	6308,0	6450,9	4960,2	-21,36
- з неї найманих працівників	3745,1	3665,8	3034,3	-18,97
Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), млн. грн	701634,6	657643,6	714811,7	1,87
Миколаївська область				
Кількість малих підприємств на 10 тис. наявного населення, одиниць	68	71	58	-14,70
у% до попереднього року	128,3	104,4	81,7	-36,32
Середня кількість найманих працівників на малих підприємствах, осіб	50,5	48,8	47,1	-6,7
у % до попереднього року	105,8	96,6	96,5	-8,8
Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) , млн. грн.	9924,8	9459,1	9712,4	-2,14
у % до загального обсягу реалізації продукції (робіт, послуг) по економіці області	25,8	22,1	21,0	-18,6

Як свідчать дані, унаслідок руйнівного впливу кризових явищ 2008 – 2009 рр. в Україні спостерігалось зменшення чисельності малих підприємств. Найбільше падіння припадало на 2010 р. (зменшення на 23,8 % у порівнянні з 2008 р.). Кількість суб'єктів малого підприємництва з 661 на 10 тис. населення у 2009 р. скоротилась до 464 у 2010 р. В Україні частина збиткових підприємств малого бізнесу з 32,8 % від загальної кількості у передкризовому 2007 р. збільшилась до 41,4 % у 2010 р. Кількість зайнятих працівників на підприємствах малого бізнесу також скоротилась з 3745,1 тис.чол. у 2008 р. до 3034,3 тис.чол. у 2010 р. або майже на 20 %.

Така ж негативна динаміка спостерігається і в окремих регіонах. Зокрема, в Миколаївській області протягом зазначеного періоду значно зменшилась як кількість суб'єктів малого підприємництва, чисельність зайнятих на них працівників, так і обсяг реалізованої продукції цього

важливого сектору економіки області. За 2010 рік малими підприємствами було вироблено і реалізовано продукції (виконано робіт, послуг) на 9712,4 млн. грн. у діючих цінах, що склало 20 % загального обсягу виробництва області та лише 2 % відповідного показника в цілому по Україні [10]. Насиченість малими підприємствами має значну амплітуду коливання за містами області: якщо у м. Миколаєві на 10 тис. населення припадає 98 малих підприємств, то у м. Вознесенськ - 43, у м. Очаків-53, а найнижче значення цього показника у Снігурівському, Казанківському, Врадівському районах – по 19 підприємств. Характерною особливістю розвитку малого підприємництва в області, як і загалом по Україні, є його орієнтація на торговельну діяльність та сферу надання послуг.

В країнах з розвинутою ринковою економікою чисельність зайнятих у сфері малого підприємництва, як правило, перевищує 50 % населення працездатного віку (країни ЄС), а подекуди, може наближатись і до 80 % (Японія). Продукція малих підприємств формує понад 50 % ВВП країн «старої» Європи (Німеччина, Франція); понад 30 – 40 % ВВП у країнах «нової» Європи (Чехія, Словаччина, Угорщина). Для порівняння – в Україні (за даними 2011 р.) цей показник дорівнює 7 %.

В Україні простежується нерівномірність розташування та розвитку малого підприємництва по регіонам, що обумовлено загальною економічною ситуацією в них. Статистичні дані свідчать, що понад половину малих підприємств від їхньої загальної кількості зосереджено у семи регіонах: у м. Києві (20,2 %), Донецькій (7,3 %), Дніпропетровській (7,0 %), Харківській (6,8%), Одеській (5,9 %), Львівській (5,8 %) областях та АР Крим (4,8 %). За кількістю малих підприємств – юридичних осіб на 10 тис. осіб населення лідером є м. Київ – 250 підприємств; після нього – Харківська (76) та Львівська (70) області. Найгірші показники за цим параметром у Вінницької (35), Сумської (36) та Рівненської (37) областей. Найбільшу чисельність суб'єктів малого підприємництва (включаючи фізичних осіб – підприємців) на 10 тис. населення зареєстровано у м. Києві (699), Миколаївській (583) та Одеській областях (562), найменше – у Тернопільській (358), Донецькій (398) областях та у АР Крим (372). За обсягами реалізованої продукції лідирують малі підприємства м. Києва (151,6 млрд. грн.), Дніпропетровської (44,5 млрд. грн.) та Донецької (38,3 млрд. грн.) областей. Замикають рейтинг за обсягами реалізованої продукції малі підприємства Чернівецької (3,3 млрд. грн.), Тернопільської (4,1 млрд. грн.) та Рівненської (4,3 млрд. грн.) областей. Розмір середньомісячної заробітної плати працівників малих підприємств також різниться за регіонами: найвищий рівень – у м. Києві (1838,19 грн.), у Донецькій (1280,46 грн.), Дніпропетровській (1215,39 грн.) та Запорізькій (1140,76 грн.) областях. Найнижча заробітна плата у працівників малих

підприємств Волинської (983,83 грн.), Чернігівської (997,86 грн.) та Тернопільської (1000,38 грн.) областей [9].

Таку негативну динаміку підприємницької діяльності, зокрема, на регіональному рівні можна пояснити наступними причинами:

- недостатнє (негарантоване та несистематичне) фінансування регіональних програм підтримки і розвитку підприємницької діяльності;
- низький рівень контролю за використанням коштів, виділених малим підприємствам, внаслідок чого частина ресурсів втрачається за нецільовим призначенням;
- відсутність ефективно функціонуючої системи інфраструктурної підтримки розвитку підприємництва та дієвої взаємодії великого та малого бізнесу на місцевому (регіональному) рівні, тощо.

Отже, в умовах після кризового відновлення економіки України значної ролі набуває стимулювання розвитку підприємництва, підвищення системи його інфраструктурного забезпечення у регіонах, завдяки чому стає можливим досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку як регіонів, так і країни в цілому. Під поняттям «система інфраструктурного забезпечення» слід розуміти «сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою державних інститутів, господарюючих суб'єктів, інших організацій і підрозділів, які забезпечують ефективне функціонування і стійкий розвиток підприємницької діяльності».

Розвинена інфраструктура підтримки малого та середнього підприємництва України - це система комерційних і некомерційних організацій, які спрямовують свою діяльність на задоволення потреб суб'єктів малого та середнього підприємництва. До об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва України належать бізнес-центри, бізнес-інкубатори, інноваційні бізнес-інкубатори, технопарки, фонди підтримки підприємництва, фінансові установи, інноваційні та інвестиційні фонди і компанії, консультаційно-інформаційні установи, громадські об'єднання підприємців та інші організації. Невід'ємною функціональною складовою інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва є фінансово-кредитне, маркетингове, інформаційно-консультаційне, консалтингове, матеріально-технічне, ресурсне, кадрове забезпечення суб'єктів малого і середнього бізнесу тощо (рис.1).

Основною метою формування інфраструктури підтримки малого підприємництва з точки зору держави є створення умов для ефективного впровадження діяльності суб'єктами господарювання, створення нових робочих місць, збільшення обсягів виробництва та усунення диспропорційності у розвитку регіонів за рахунок вирівнювання економічного потенціалу. Як свідчать реалії, на сьогодні відсутні чітко

сформульовані напрями (пріоритети) державної підтримки малого підприємництва на регіональному рівні, тобто які б враховували особливості кожної області. В сучасних умовах першочергового значення мають заходи в рамках Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» щодо державної підтримки розвитку малого підприємництва. [8]. Водночас, формування нової державної політики щодо підтримки малого і середнього підприємництва тільки розпочалось. Дії державних органів було спрямовано, перш за все, на реформування нормативно-правової бази, а такі важливі питання щодо надання малим підприємствам ресурсної, інформаційної та освітньої допомоги досі залишається поза увагою.

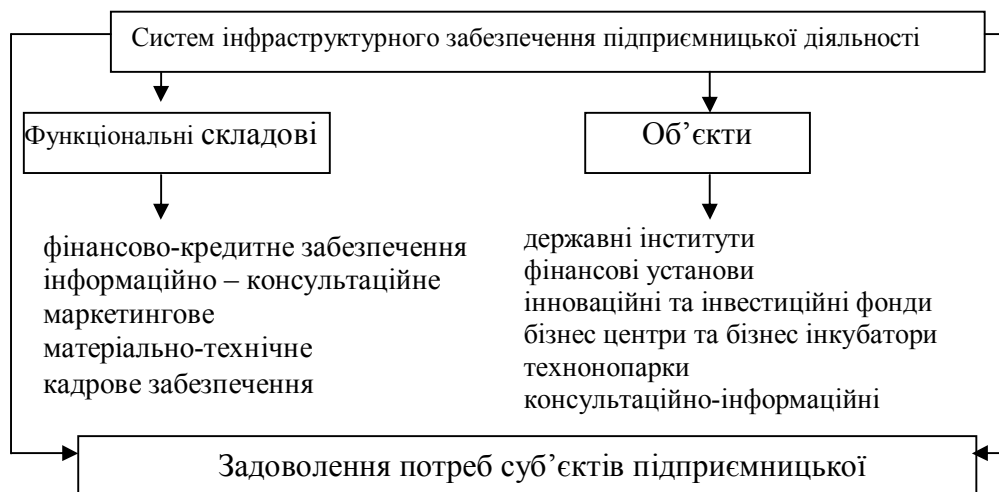

Рис. 1.1 Складові системи інфраструктурного забезпечення

Нинішній етап формування мережі об'єктів інфраструктури демонструє їх кількісне зростання. Станом на 01.01.2010 року на території України діяло 449 бізнес-центрів, 71 бізнес-інкубатор, 41 технологічний парк, 808 лізингових центрів, 262 фонди підтримки підприємництва, з яких 109 – регіональні, 32 – створені УФПП, 2444 небанківських фінансово-кредитних установи, з яких – 1789 кредитні спілки, 3240 інвестиційних та інноваційних компанії, 3119 інформаційно-консультативних установи, 1720 громадських об'єднань суб'єктів підприємництва, 688 координаційних рад з питань підприємництва тощо.

Роботу фондів підтримки підприємництва (далі – ФПП) координує Український фонд підтримки підприємництва (далі – УФПП), який надавав їм методичну, консультативну та інформаційну допомогу, збирав та узагальнював інформацію про діяльність ФПП та створених ними об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва в регіонах України.

На даний час УФПП є засновником 23 регіональних (20 обласних, Автономної Республіки Крим, міст Києва і Севастополя), 5 міських ФПП, 2 районних, 1 відділення УФПП та Фонду розвитку бізнесу.

Як свідчать результати діяльності УФПП, регіональними, міськими та районними програмами на 2011 рік на виконання заходів з підтримки та розвитку малого підприємництва було заплановано виділення з бюджетів різних рівнів 43,9 млн.грн. З цих коштів обсяг планового фінансування заходів програм, виконавцями яких є ФПП, становив 28,8 млн.грн., (65,6 % від загального обсягу фінансування), інші виконавці – 15,1 млн.грн. (34,4 % від загального обсягу фінансування). З бюджетів різних рівнів (включаючи поворотні бюджетні кошти бюджетів минулих років) на виконання заходів програм підтримки малого підприємництва у 2011 році фактично на рахунки ФПП надійшло 9,3 млн.грн., що складає близько 32,3% від запланованого відповідними програмами обсягу бюджетних коштів, передбачених на реалізацію програмних заходів, виконавцями яких є ФПП (табл.2) [7].

Слід відзначити негативну динаміку фінансування регіональних (міських) програм через ФПП. Так, порівняно з 2010 роком цей показник зменшився майже на 80%.

На розвиток інфраструктури підтримки малого підприємництва за рахунок різних джерел у 2011 році було спрямовано кошти у загальному розмірі 769,56 тис. грн. Найбільш активно це питання вирішувалося в Донецькій, Івано-Франківській, Полтавській областях і місті Донецьку

Незважаючи на досить широку різноманітність та значні кількісні показники, існуюча в Україні мережа інфраструктури через законодавчу неврегульованість питань щодо визначення, класифікації та порядку створення об'єктів інфраструктури, відсутність належної фінансової підтримки та відповідної матеріально-технічної бази перетворюється на мережу звичайних комерційних структур, що надають послуги на платній основі, або ж довготерміново перебуває в ранній стадії становлення.

Надзвичайно мала підтримка з боку держави не дозволяє їй ефективно працювати, належним чином розв'язувати державні, регіональні, соціальні та інші проблеми малого і середнього підприємництва, а тим більше, використовувати інформаційно-комунікативні технології, що суттєво впливає на результативність роботи. Як підтвердження того, слід зазначити, що лише 5,2% коштів місцевих бюджетів спрямовується на розвиток інфраструктури. Із-за обмеженості коштів, в більшості регіонів або ще не сформовано базової мережі фінансово-кредитної та навчально-консультативної інфраструктури підтримки бізнесу, або формується вона спонтанно без координуючої ролі місцевої влади, що знижує ефективність її функціонування для забезпечення потреб розвитку підприємницької діяльності на регіональному (місцевому) рівні (див.табл.2).

Таблиця 2

Основні показники діяльності УФПП України за 2011р.

Назва ФПП	Фактичне фінансування фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва	Фактичне фінансування інших заходів регіональних (міських) програм ФПП	Напрями підтримки				
			1	2	3	4	5
ФПП АР Крим	545,113	0	36	4230	3	100	1
РФПП по Вінницькій області	0	0	4	0	71	96	4
Волинський обласний ФПП	0	243,9	20	105	14	180	31
ДО "РФПП по Донецькій області"	450,0	496,8	69	4579	174	5128	84
Придніпровський РФПП	28,5	4,0	2	0	0	1	0
ДО "РФПП в Запорізькій області"	0	153,35	359	320	27	6333	14
РФПП по Закарпатській області	0	0	0	0	0	0	0
РФПП по Івано-Франківській області	975,0	300,0	105	397	19	5941	17
Київський ОДК ФПП	0	0	0	0	0	0	0
РФПП в Луганській області	1291,518	0	33	0	36	328	5
РФПП в Миколаївській області	0	250,0	8	308	18	215	6
РФПП в Одеській області	460,0	172,637	36	448	42	1514	9
РФПП по Полтавській області	900,0	123,15	102	239	235	2827	11
РФПП по Хмельницькій області	675,0	0	28	0	0	120	1
РФПП по Херсонській області	40,0	62,5	2	281	13	15	1
РФПП по Черкаській області	3126,5	0	124	844	214	1553	14
ДО "РФПП по Чернігівській області"	1026,4	70,57	23	755	3	2281	3
РФПП по Чернівецькій області	0	0	9	216	124	628	1
РФПП у Львівській області	0	0	0	0	0	0	0
ДО "ФПП в Немирівському районі"	45,0	0	38	0	5	26	0
РФПП по м. Донецьку	0	313,0	20	273	71	322	17
Запорізький міський ФПП	90,0	42,49	15	370	26	17688	54
Славутицький міський ФПП	0	78,6	6	125	14	529	2
Херсонський міський ФПП	0	39,806	15	510	51	365	4
ВСЬОГО:	9 653,031	2 350,803	1054	14000	1160	46190	279

Як підтвердження того, слід зазначити, що лише 5,2% коштів місцевих бюджетів спрямовується на розвиток інфраструктури. Із-за обмеженості коштів, в більшості регіонів або ще не сформовано базової мережі фінансово-кредитної та навчально-консультативної інфраструктури підтримки бізнесу, або формується вона спонтанно без координуючої ролі місцевої влади, що знижує ефективність її функціонування для забезпечення потреб розвитку підприємницької діяльності на регіональному (місцевому) рівні (див.табл.2).

Висновки і пропозиції. Формування системи інфраструктурного забезпечення підприємницької діяльності є важливою умовою фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, технологічної, консультативної, маркетингової, кадрової та освітньої підтримки. Однією з головних функцій інститутів інфраструктури є надання допомоги суб'єктам господарювання на початковому етапі діяльності в подоланні труднощів, пов'язаних з відсутністю достатніх знань з питань ведення бізнесу, управлінського досвіду, комерційної інформації, доступу до кредитів тощо.

В Україні вже створено певну кількість закладів інфраструктури підтримки підприємницької діяльності. Але їх кількісні показники та нерівномірність розташування по території України не завжди свідчать про ефективність впливу на вирішення соціально-економічних проблем в регіонах та подальші темпи розвитку малого і середнього підприємництва.

З метою подальшого розширення мережі об'єктів інфраструктури підтримки підприємницької діяльності та підвищення її ролі у прискореному розвитку національної економіки необхідно:

- удосконалити нормативно-правові акти щодо більш чіткого визначення понять окремих елементів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва, особливо тих, що займаються інноваційною діяльністю з урахуванням світового та міжнародного досвіду;

- сприяти збільшенню фінансування заходів Національної та регіональних програм розвитку підприємництва щодо створення та розвитку окремих елементів інноваційної інфраструктури його підтримки;

- здійснювати розробку науково-методичного забезпечення для створення та розвитку структур різних типів (кластерів, бізнес-інкубаторів інноваційних центрів, технологічних парків класичного типу, центрів трансферу технологій, технополісів тощо);

- налагодити системний та фаховий діалог між органами державної влади та цільовими групами (бізнес – асоціаціями малого і середнього бізнесу, промисловістю, роботодавцями, інвесторами) , тощо.

Таким чином, важливе місце в умовах післякризового відновлення національної економіки має належати активізації підприємницької

діяльності, що можливо досягти, зокрема, в результаті підвищення інфраструктурної підтримки розвитку національного підприємництва, як складової поліпшення бізнес – клімату в країні.

Література:

1. Беленький П.Ю. Теоретико-методологічні засади дослідження інфраструктурних трансформацій в конкурентній економіці // Регіональна економіка. -2004. №3. С. 96 – 105.
2. Бутирська І.В. Інфраструктурне забезпечення регіонального розвитку: проблеми та шляхи їх вирішення: Монографія. – Чернівці: Книги –ХХІ, 2006. – 238 с.
3. Васильєв О.В. Методологія і практика інфраструктурного забезпечення функціонування і розвитку регіонів України: Монографія. – Харків: ХНАМГ, 2007. – 341 с.
4. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку/ В.М. Геєць – К.: Ін-т екон. та прогноз. НАН України, 2009. – 864 с. – ISBN 978-966-02-5437-4
5. Герасимчук В.І. Ринкова інфраструктура та її вплив на ринок праці. – К.: Видавництво Проект-Експрес, 1999. -33С.
6. Данилишин Б.М., Хвесик М.А., Корецький М.Х., Дацій О.І. Оцінка техніко-економічного стану об'єктів інфраструктури та виробничих фондів України: Монографія. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 375 с.
7. Звіт про роботу фондів підтримки підприємництва, створених за участю УФПП, за 2011 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ufpp.gov.ua>
8. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : Монографія / За редакцією З.С. Варнолій. – К.: Знання України, 2005
9. Статистичний щорічник України за 2011 рік / За ред. Осауленко О.Г. – Державна служба статистики України, 2012. – 558 с.
10. Статистичний щорічник Миколаївської області за 2010 рік / ред. П. Ф. Зацаринський; відповід. за випуск Н. Ю. Рошко. – Миколаїв: Головне управління статистики у Миколаївській області, 2011. – 639 с.
11. Юрченко С.А. Інфраструктура мира. – Харьков: ХНУ, 2006. – 328 с.

Abstracts

Grishina N.V.

Features infrastructural support entrepreneurship: a regional perspective.

The place and importance of infrastructure software business. The necessity and the main directions of improving the infrastructure of business support in solving the problems of regional development.